

جرایم تروریستی یک ویژگی ثابت در افق آینده بشریت است و پیشرفت‌های تکنولوژیک اندیشه تاکتیک و سلاح تروریست‌ها باعث شده که دولت‌ها به منظور کاهش ضریب آسیب پذیری احتمالی و اتخاذ موضع فعال و کنشی به جای موضع انفعالی و واکنشی در نحوه برخورد با جرایم تروریستی نیاز به آینده نگری داشته باشند. (امیری و نامیان، ۱۴۰۱: ۶۲) از طرفی تروریسم با استفاده از عوامل شیمیایی، میکروبی و رادیواکتیو تروریسم نوین نام گذارده شده است لیکن استفاده از عوامل پیش‌گفته قدمتی به قدمت تاریخ بشری داشته به‌طور مثال قدمت آن در روم باستان، زمانی که از لاشه حیوانات مرده برای آلوده نمودن آب آشامیدنی استفاده می‌شد، باز می‌گردد. اولین و احتمالاً وسیع‌ترین کاربرد عوامل بیولوژیک، توسط ژاپنی‌ها علیه چینی‌ها در جنگ جهانی دوم به‌کار رفته است. احتمالاً، اتحاد جماهیر شوروی سابق نیز از عامل مولد تولارمی علیه آلمانی‌ها استفاده کرده است. بعد از جنگ جهانی دوم بسیاری از کشورها از قبیل آمریکا، شوروی سابق، کانادا و انگلستان مبادرت به تولید سلاح‌های بیولوژیکی نمودند. در سال ۱۹۶۹م پیشنهاد انعقاد پیمان‌نامه مبنی بر ممنوعیت تولید و استفاده از سلاح‌های بیولوژیکی مطرح شد که بعد از چندین سال تلاش کنوانسیون، در سال ۱۹۷۲م صدها کشور آن را امضا کردند و در سال ۱۹۷۵م به تصویب رسید. علی‌رغم منع تولید سلاح‌های بیولوژیکی شواهدی دال بر تولید و انبار این‌گونه سلاح‌ها توسط بعضی از کشورها وجود دارد. در سال ۱۹۹۰م مراکز متعددی در روسیه جهت تولید عامل طاعون وجود داشته است و حداقل ۲ عامل بیولوژیکی از جمله عامل مولد طاعون و آبله به‌اندازه کافی تولید و ذخیره شد. به‌خصوص اینکه با توجه به انواع عوامل شیمیایی، بیولوژیکی و پرتوی در قرن گذشته سنتز، استخراج و یا به‌طور سامان‌مند به‌صورت تسلیحاتی به‌کار رفته‌اند، این عوامل را نوین می‌نامند. سهم این بخش در تعریف بیوتروریسم هر چند جزئی است اما اثرات مهم و حیاتی آن را همواره در تاریخ سیاسی جهان مشاهده می‌نماییم. این‌چنین اقدامات در قرن بیستم میلادی به‌صورت صنعتی‌تر و حرفه‌ای‌تر پیش‌گرفته شده و در حال حاضر نیز بسیاری از مراکز پژوهشاتی دنیا در زیر پوشش‌های مختلف روی انواع شیوه‌های آن کار می‌کنند. همچنین ترورهایی با استفاده از عوامل بیولوژیک، به‌منظور حذف شخصیت‌های سیاسی و اجتماعی در سطح جهان انجام شده است. در این خصوص

سرویس‌های اطلاعاتی و سازمان‌های تروریستی وابسته به آنان با استفاده از ظرفیت‌های موجود در مواد بیولوژیک به‌ویژه از طریق آلوده کردن جامعه هدف، افراد و چهره‌های موردنظر در جهت حذف فیزیکی آن‌ها اقدام نموده‌اند. به عبارت دیگر سخن می‌توان گفت حملات بیوتروریسم علیه جوامع هدف و شخصیت‌ها در اغلب موارد موفق بوده و این در حالی است که دستگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی کشورها برای جلوگیری از این اقدامات، تمهیدات و روش‌های مقابله‌ای نیز در نظر گرفته بوده لیکن پیچیدگی اقدامات پنهان اطلاعاتی و امنیتی سازمان‌های اطلاعاتی در به‌کارگیری عوامل تروریست و بیوتروریسم جهت ضربه به جوامع هدف و حذف فیزیکی مقامات سیاسی و اجتماعی مانع از شناسایی عوامل تروریست و بیوتروریسم به‌منظور پیشگیری در این حوزه گردیده است. بدیهی است با توجه به اقدامات صورت گرفته فوق، می‌توان عنوان داشت که شخصیت‌های سیاسی اجتماعی جهان اسلام به‌خصوص ایران از این قضیه مستثنی نبوده و احتمال اینکه دشمن مترصد فرصت و زمان مناسب جهت ضربه به ایشان باشد متصور است. همچنین امروزه نقض حقوق بشر در محیط بین‌المللی به مساله‌ای رایج تبدیل شده و نظام‌های سیاسی و گروه‌های شبه نظامی بر حسب قدرت نظامی و سیاست و اقتصادی که دارند و برای تامین اهداف سیاسی خود بعضاً از هیچ اقدام ناقض حقوق بشر فروگذار نمی‌کنند. (باقرزاده، ۱۴۰۱: ۷۲) از آنجا که راهبردهای دولت‌ها در از نظر حقوق بشر مقابله با جرایم تروریستی ریشه در تکلیف دولت در صیانت از جان آزادی و امنیت کلیه اشخاص حاضر در سرزمین دارد. (نماینان و شکریگی، ۱۴۰۲: ۹۲)

از طرفی نیز تعهدات حقوق بشری دولت‌ها در مقابله با بیماری‌های همه‌گیر (شکلی از تروریسم بیولوژیک) نظام حقوق بشر در تحلیلی نهایی به موضوع واحدی به نام "حیات بشری" می‌رسد. حیات انسان ارزشمندترین دارایی اوست. طبیعتاً صیانت از این دارایی امری ضروری بوده و مسائل گسترده‌ای را به هم پیوند زده است. حق بهداشت سلامت جسمی، روانی و اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم بنیادین حقوق شهروندی و نسل دوم حقوق بشری می‌باشد. این حق موضوعی جهانی تفکیک‌ناپذیر بهم وابسته و مرتبط با یکدیگر برای همه افراد انسانی بوده و به عنوان حقوق ذاتی و طبیعی حق آحاد افراد بشر در دسترس باشد، تثبیت شده است. (مظهری و سلیمانی نژاد، ۱۴۰۲: ۳۶-۳۷)

بایستی توجه داشت هدف گذاری و مبادرت به ترور افراد از جمله اقداماتی است که حق حیات را از اشخاص سلب می نماید و موجب انتقادات زیادی در جامعه بین المللی شده است. چنین اقدامی مغایر با تعهد به رعایت و تضمین حقوق بنیادین بشر از جمله حق حیات انسانها و همچنین قواعد بنیادین حقوق بشر دوستانه دانسته شده است. (ستایش پور و هاشمی، ۱۴۰۱: ۷)

مفاهیم و تعاریف

بیوتروریسم ۱

به اقدامات تروریستی اطلاق می شود که در آن از تسلیحات یا مواد کشنده بیولوژیک برای اهداف غیر نظامی استفاده می شود که نمونه های معروف آن پاکت حاوی میکروب آنتراکس در ایالات متحده در سال ۲۰۰۱ م و حمله فرقه آمریکایی راج نیش آمریکایی با استفاده از باکتری سالمونلا در سالاد بارهای شهر آریگان در سال ۱۹۸۴ م می باشد. (عبدالله خانی، ۱۳۸۶: ۲۹)

کاربرد تهدید آمیز مواد بیولوژیکی برای ایجاد مرگ و میر و یا خسارت و ایجاد و انتشار ترس و وحشت در یک فرد، یا گروه خاص یا یک جمعیت، برای مقاصد سیاسی، ایدئولوژیکی، اقتصادی و یا حتی انگیزه های شخصی (قزوینی و دیگران، ۱۳۸۲: ۷)

هر آنچه که بین ارتباط سالم یک موجود زنده و محیط زیست آن اختلال ایجاد نماید می تواند منجر به یک رویداد بیولوژیک گردد و هر آنچه که از روی عمد موجب برهم خوردن تعادل زیست محیطی با تأمین اهداف سیاسی و اقتصادی گردد، می تواند اقدام بیولوژیک و حتی بیوتروریستی تلقی گردد. (امینی فر و قدیمی، ۱۳۸۱: ۳۵)

جنگ زیستی (جنگ بیولوژیکی): کشت و یا تولید عمومی باکتری ها، قارچ ها، ویروس ها و ... و سایر محصولات زهر آگین بیماری زا، همانند ترکیبات شیمیایی به عنوان سلاح های بیولوژیکی بالقوه معرفی شده اند در زمره عوامل بیولوژیکی، سیاه زخم و ... دارای بیشترین پتانسیل برای تلفات و تخریب کلی می باشند. (گروه کارشناسان، ۱۳۹۰: ۶۲)

در مجموع با در نظر گرفتن تعاریف فوق الاشاره می توان گفت که بیوتروریسم در این پژوهش عبارت است از تروریسمی که شامل استفاده از عوامل بیولوژیک (میکروارگانیسم ها شامل

باکتری، ویروس، قارچ‌ها و سموم زیستی) به شکل طبیعی‌شان یا به فرم مهندسی‌شده (نژاد یا انسان خاصی) جهت حذف فیزیکی و یا ایجاد ترس و وحشت در فرد و یا گروهی خاصی، با انگیزه و مقاصد مختلف، توسط سرویس‌های اطلاعاتی، گروه‌های تروریستی و سایر اشخاص اعمال می‌گردد.

حقوق بشر

حقوق بشر را در سطوح ملی و بین‌المللی اینگونه تعریف کرده اند: «متوجه حمایت از افراد بشر در مقابل رنج‌ها و مشقات ساخته دست انسانها و موانع قابل اجتنابی است که از طریق اعمال محرومیت بهره‌کشی اختناق آزار و اذیت کلیه اشکال سوء رفتار توسط گروه‌های سازمان یافته و قدرتمندی از انسانها به وجود آمده است. پروفیسور بادوان نیز در تعریف حقوق بشر می‌گوید حقوق بین‌الملل بشر یا حقوق اساسی نوع بشر مجموعه امتیازاتی که با توجه به شأن و مقام انسان شکل گرفته است. فلسفه وجودی حقوق بین‌الملل بشر اعتلای منزلت این حقوق بوده است تا آنکه با رعایت موازین آن در سراسر جهان همه افراد به صورتی یکسان از این امتیازات بهره‌مند گردند. دانلی در پاسخ به این پرسش که حقوق بشر چیست؟ بیان می‌دارد حقوق بشر حقوقی است که هر فرد، صرفاً از آن جهت که انسان است دارا می‌باشد. کرانستن نیز حقوق بشر را نامی که در قرن بیستم به حقوق طبیعی سنتی داده است توصیف می‌کند. (کریمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۳)

حقوق بشر آن دسته از حقوقی است که انسان به دلیل انسان بودن و فارغ از اوضاع و احوال متغیر اجتماعی یا میزان قابلیت و صلاحیت فردی او از آن برخوردار است. در تعریفی دیگر حقوق بشر تضمین‌های اخلاقی پایه‌ای انگاشته می‌شوند که مردم در همه کشورها و فرهنگ‌ها به صرف انسان بودنشان باید از آنها برخوردار باشند. اینکه این تضمین‌ها حقوق "خوانده شده اند بدان معناست که همه افراد جویای آن تعلق می‌گیرند. دارای اولویت بالایی هستند و اجابت آنها اجباری است و نه اختیاری اغلب حقوق بشر را جهان شمول می‌انگارند به این معنا که همه افراد از آن برخوردارند و باید برخوردار باشند. این حقوق مستقل دانسته می‌شوند به این معنا که فارغ از اینکه توسط نظام قانونی و رسمی یک کشور به رسمیت شناخته شوند یا به اجرا در آیند و یا نه وجود دارند. به رغم آنکه واژه «حقوق بشر» بصورت گسترده‌ای مورد استفاده

قرار میگیرد اما تعریف آن دشوار می‌نماید. به بیان کلی حقوق بشر حقوقی بنیادین و انتقال ناپذیر است که برای حیات نوع بشر اساسی تلقی می‌شود. (میرصانع و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۶-۳۷)

مصادیق استفاده از عوامل بیوتروریسم

ترور یا حذف فیزیکی با سموم بیولوژیک

در ۷ سپتامبر سال ۱۹۷۸م، جورجی مارکوف مخالف بلغاری در پل واترلو در شهر لندن توسط پلیس مخفی بلغارستان با هدایت و کمک کا.گ.ب با استفاده از یک گلوله مخصوص آغشته شده با سم ریسین از یک سلاح ساخته شده به شکل چتر از ناحیه پا مورد هدف قرار گرفته و چهار روز بعد فوت نموده است. (Mitrokhin and Christopher, 2000: 334)

در تاریخ ۱۴ اوت ۱۹۸۱م، بوریس کورزاک عامل سازمان سیا با گلوله سمی ریسین شلیک شده از نوعی تفنگ بادی در یک فروشگاه مواد غذایی در ویرجینیا، توسط کا.گ.ب مورد هدف قرار گرفته و کشته شد. (Carus, 2002: 81)

ترور ولادیمیر کوستوف در سال ۱۹۷۸م با استفاده از عامل ریسین توسط پلیس مخفی بلغارستان با هدایت و کمک کا.گ.ب (سلطانی نژاد، ۱۳۹۳: ۱۳۳-۱۵۲)

ترور الکساندر ایوانف (معاون ونشتور بانک روسیه - پسر سرگی ایوانف رئیس نهاد ریاست - جمهوری روسیه) در سال ۲۰۱۴م با استفاده از عامل ماراتین (نوعی توکسین بیولوژیک) در امارات متحده عربی (خبرگزاری فارس، ۱۴۰۱)

شهید سیدحسن مدرس، دو تن از مأموران با هماهنگی سرپاسبان مختاری به کاشمر اعزام شدند. این افراد زهری مرگبار استریکنین ادر چای سید ریختند و پس از نماز مغرب، آن را برای افطار به سید خوراندند (بابایی، ۱۳۷۳: ۱۴۱)

- در سال ۱۹۴۷م ترور اسقف اعظم تئودور رومزها از کلیسای کاتولیک اوکراین توسط مایرانوسکی با تزریق کورار^۳ (Birstein, 2004)
- ترور با مواد ویروسی
- ترور محمود المبحوح در سال ۲۰۱۰م با استفاده از عامل مرض بوسه (عفونی - ویروسی) توسط موساد (خبرگزاری فارس، ۱۴۰۱)
- در این ترور نوع مواد استفاده شده در عملیات بیوتروریستی اعلام نشده
- ترور زویاد گامساخوردیا^۴ اولین رئیس جمهور منتخب دموکراتیک در جمهوری گرجستان با عامل بیولوژیک توسط عوامل شوروی (The BBC News, 2007)
- تلاش و طرح ریزی برای ترور شخصیت های سیاسی و اجتماعی با مواد بیولوژیک
- تلاش و طرح ریزی برای ترور با توکسین بیولوژیک
- در ماه مه سال ۲۰۱۳م، بازیگر آمریکایی بانام شانون ریچاردسون و همسرش به اتهام تلاش جهت ترور سیاستمداران آمریکایی از جمله باراک اوباما و مایکل بلومبرگ شهردار نیویورک با استفاده از نامه آغشته به سم ریسین دستگیر گردیده که به ۱۸ سال حبس محکوم گردید. (Associated Press, 2013).
- تلاش جهت ترور فیدل کاسترو طی سال های ۱۹۶۰-۱۹۶۱ میلادی با استفاده از عامل بوتولینوم از طریق انداختن قرص بوتولینوم در نوشیدنی وی توسط سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا
- تلاش برای ترور راینهارد هایدریش در می ۱۹۴۲م توسط سازمان عملیات ویژه اجرایی انگلستان و مقاومت کشور چک با استفاده از توکسین بوتولینوم (Alibek and Handelman, 1999)

^۳Romzha

^۴Mairanovsky

^۵curare

^۶Zviad Gamsakhurdia

تلاش برای ترور الکساندر سولژنیتسین در آگوست ۱۹۷۱م توسط کا. گ. ب. ابا استفاده از توکسین ریسین (Carus, 1998: 184-185)

تلاش و طرح‌ریزی برای ترور با مواد باکتریایی
طراحی و تلاش برای ترور هیتلر در ژوئن ۱۹۴۴م با استفاده از عامل سیاه‌زخم توسط سازمان عملیات ویژه اجرایی انگلستان ۲

برنامه‌ریزی و تلاش برای ترور یوسیپ بروز تیتو (رئیس‌جمهور و رهبر اتحادیه کمونیست‌های یوگسلاوی) توسط ام. جی. بی. ۳ در اواخر ۱۹۵۲م با استفاده از عامل طاعون (Carus, 1998:185)

در این تلاش و طرح‌ریزی برای ترور نوع مواد استفاده‌شده در عملیات بیوتروریستی اعلام نشده
تلاش جهت ترور بندرین سلطان از طریق ریختن سم در ظرف غذا یا لیوان نوشیدنی وی
توسط تعدادی از افسران اطلاعاتی عربستان در یک میهمانی (خبرگزاری تسنیم، ۱۴۰۱)
تلاش موساد جهت ترور محمدالبرادعی با استفاده از مواد بیولوژیکی "قبله مرگ" (خبر فارسی، ۱۴۰۱)

برنامه‌ریزی و تلاش توسط سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا، در سپتامبر ۱۹۶۰م برای ترور پاتریس لومومبا از طریق آلوده نمودن خمیردندان یا غذای وی به عوامل بیولوژیک (Carus, 1998:185)

مشکوک به استفاده از مواد بیولوژیک در تلاش و طرح‌ریزی برای ترور
تلاش جهت مسموم نمودن دالایی لاما، توسط تعدادی از زنان تبتی آموزش‌دیده به‌وسیله
مأموران چینی، با استفاده از مواد بیولوژیکی از طریق لمس و بوسیدن دستان وی (خبرگزاری ایسنا، ۱۴۰۱)

KGB

British Special Operations Executive

MGB

تلاش کا.گ.ب برای ترور هیوتاد نیلور در سال ۱۹۶۳م با استفاده از مواد بیولوژیکی
(Carus, 1998:198)

تلاش جهت مسموم نمودن حفیظ الله امین در سال ۱۹۷۹م توسط عامل نفوذی کا.گ.ب که
به‌عنوان یک آشپز در کاخ ریاست جمهوری مشغول به فعالیت بوده است. (2005:677,
Mitrokhin and Christopher)

تلاش جهت مسموم نمودن آنا پولیتکوفسکایا روزنامه‌نگار در سال ۲۰۰۴م در هواپیما
شرکت هوایی ایرفلوت توسط عوامل سازمان امنیت داخلی روسیه (Sixsmith, 2006)

اقدام به ایجاد ترس و وحشت و تهدید بیوتروریستی

ایجاد ترس و وحشت با توکسین بیولوژیک

تهدید بیوتروریسم علیه مقامات اجرایی ایالت در سال ۱۹۹۲م با استفاده از ماده ریسین توسط
گروهی موسوم به شورای میهن پرستان مینه‌سوتا (Carus, 1998:185)

در آوریل ۱۹۹۷م جیمز دالتون بل، اقدام به تهدید بیوتروریستی با استفاده از مواد ریسین و
بوتولینوم علیه مقامات دولتی (Lederberg, Cohen, 1999:299) - (Carus, 1998:195)
در نوامبر ۱۹۹۹م جیمز کنت گلاک، با ارسال نامه‌ای ۱۰ صفحه‌ای به قضات جفرسون کانتی
در تمپا، فلوریدا اقدام به تهدید بیوتروریستی با ماده بیولوژیکی (ریسین) نموده که توسط مأموران
اف بی آی دستگیر گردید. (Martin, 2008)

در سال ۲۰۰۳م یک بسته و نامه مهر و موم شده آغشته به سم ریسین در گرین‌ویل،
کارولینای جنوبی، در مرکز خدمات پستی ایالات متحده کشف گردید. این نامه به آدرس کاخ
سفید در واشنگتن، دی سی ارسال شده بود. (Hancock, 2004)

تهدید بیوتروریسم علیه سناتورها و مقامات دولتی آمریکا در سال ۲۰۰۴م با استفاده از ماده
ریسین از طریق ارسال نامه آغشته به سم (سلطانی نژاد، ۱۳۹۳: ۱۳۳-۱۵۲)

در سال ۲۰۱۱م، چهار مرد گرجستانی به اتهام تهدید بیوتروریستی برای کشتن تعدادی از سیاستمداران آمریکایی با استفاده از ماده ریسین و پخش آن در هواپیما در مسیر هوایی واشنگتن دی سی توسط مأموران اف.بی.آی دستگیر گردیدند. (The Guardian, 2011)

در تاریخ ۱۶ آوریل سال ۲۰۱۳م، یک پاکت نامه آغشته به سم ریسین در مرکز پست ساختمان کنگره ایالات متحده در واشنگتن دی سی ارسال شده برای دفتر سناتور راجر ویکر کشف گردید. (CNN, 2013)

ایجاد ترس و وحشت و تهدید بیوتروریستی با مواد باکتریایی تهدید بیوتروریسم علیه مقامات دولتی آمریکا بعد از حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱م با استفاده از عامل سیاه‌زخم از طریق ارسال نامه آغشته به اسپور باسیل سیاه‌زخم (خسروی، ۱۳۸۸: ۳۴)

ایجاد ترس و وحشت و تهدید بیوتروریستی که نوع مواد استفاده شده اعلام نشده تهدید بیوتروریسم علیه مقامات فدرال در سال ۱۹۹۸م با استفاده از عامل بیوتروریسم توسط جانی حکیم و جک ابوت عضو گروهی موسوم به جمهوری تگزاس (Carus, 1998:186)

جرم‌انگاری تسلیحات کشتار جمعی و بیولوژیک نقض کننده حقوق بشر

استفاده از فرایند جرم‌انگاری نیز در قبال همه موازین بین‌المللی اعم از قراردادی و عرفی قابل استفاده است. با این حال، برخی از معاهدات به صراحت به مسئله اجرای ملی به طور عام و بلکه جرم‌انگاری به صورت خاص اشاره نموده‌اند و چنین اقدامی را به عنوان یک تعهد بر ذمه دولت‌ها در کنار سایر تعهدات معاهده‌ای، شناخته‌اند. معاهدات سلاح‌های کشتار جمعی، از جمله این موارد هستند که به صورت شفاف و صریح اجرای ملی و جرم‌انگاری را مورد تأکید قرار داده‌اند. تصریح این معاهدات در شرایطی است که حقوق بین‌الملل کیفری با پردازش جنایات متعدد بین‌المللی و دسته بندی آن‌ها، هنوز نتوانسته است جنایتی را در خصوص تولید و توسعه سلاح‌های کشتار جمعی (به جز کاربرد گازهای خفه‌کننده و سمی و عوامل جنگ بیولوژیک به نحو مقرر در ماده ۸ اساسنامه دادگاه بین‌المللی کیفری) شناسایی نماید. (ساعد، ۱۳۸۹: ۲۲۱)

در میان این دسته از معاهدات، کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیک مصوب ۱۹۷۲، نخستین مورد می‌باشد که با اتخاذ رویکردی کلی در خصوص اقدامات تقنینی، اجرائی و قضائی داخلی لازم برای

تحقق اهداف این کنوانسیون، جرم‌انگاری را که به عنوان یکی از این اقدامات اجرائی ملی (در معنای موسع آن) مطمح نظر قرار داده و بلکه آن را به مثابه بخشی از تعهدات دولت‌های عضو مقرر نموده است. بر اساس این کنوانسیون، دولت‌های عضو از تولید، توسعه و نگهداری عوامل جنگی بیولوژیک منع شده‌اند. ماده ۴ این کنوانسیون تلاش دارد که تعهد مذکور را علاوه بر دولت‌ها به عنوان تابعان حقوق بین‌الملل به تابعان حقوق داخلی نیز تعمیم دهد. با توجه به کلیت و گستره وسیع اقدامات اجرای ملی و به تعبیر ماده فوق، «منع و جلوگیری» از این اعمال ممنوعه، ماهیت اقدامات مذکور دارای ابعاد متنوع و مرتبط با همه قوای حاکم بوده و از این رو، مستلزم اقدام قوای سه‌گانه است که نهادهای مذکور دولت‌های عضو از جمله، با قانون‌گذاری داخلی اقدامات مذکور را به مثابه جرم و قابل مجازات تصریح و به رسمیت بشناسند. در واقع، استفاده از حقوق کیفری داخلی، از مهم‌ترین تدابیری خواهد بود که در کنار حقوق اداری، حقوق واردات و صادرات، حقوق نظامی و صنعتی، موجبات تحقق این ممنوعیت در قبال اشخاص و افراد واقع در محدوده صلاحیت یا کنترل قانونی دولت‌ها را فراهم خواهد نمود. در کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی مصوب ۱۹۹۳ میلادی، بر اساس ماده ۷ این کنوانسیون با عنوان «اقدامات اجرائی ملی»، تصریح به اجرای ملی و همچنین جایگاه جرم‌انگاری در این خصوص، شفاف‌تر است و دلیل اصلی این شفافیت بیشتر، آشکاری نیاز جامعه دولت‌ها به این سلسله اقدامات در دهه‌های بعد از انعقاد رژیم معاهده‌ای خلع سلاح بیولوژیک و همچنین درک خلأها و کاستی‌های آن رژیم بوده است. همان‌گونه که در این ماده پیداست، اجرای ملی تعهدی کلان است که تعیین و تبیین نوع ابزارها و مجاری مرتبط با آن، به دولت‌های عضو و سازوکارهای بین‌المللی مرتبط با پیش و تضمین اجرای این کنوانسیون محول شده است. ولی در این میان، قانون‌گذاری به منظور پیشگیری، منع و مجازات اقدامات ممنوعه مرتبط با عوامل شیمیایی، مورد تأکید ویژه قرار گرفته و از این رو، جرم‌انگاری به مثابه یک تعهد بین‌المللی صریح نسبت به دولت‌های عضو این کنوانسیون می‌باشد. دلیل چنین وضعیتی، اعتقاد دولت‌های دخیل در انعقاد این معاهده به نقش و تأثیر فرایند جرم‌انگاری داخلی (در دولت‌های عضو) در پیشگیری و واکنش به اقدامات مرتبط با سلاح‌های شیمیایی است. شایان ذکر است که کنفرانس دولت‌های عضو به عنوان رکن عام الشمول سازمان منع سلاح‌های شیمیایی همه ساله ضمن برگزاری ادوار منظم، مسئله اجرای ملی کنوانسیون را که بر دو محور صریح مندرج در ماده ۷ یعنی «قانون‌گذاری داخلی» و «تعیین و تأسیس مراجع ملی» استوار است، مورد بررسی و مرور قرار می‌دهد و از این رو،

دولت‌های را که در این زمینه هنوز اقدامات مورد انتظار را به عمل نیاورده‌اند، مورد فشار قرار می‌دهد. (ساعد، ۱۳۸۷: ۳۷۵)

جرم انگاری بیوتروریسم در اسناد بین‌المللی

دنیاى معاصر سرشار از مخاطراتی است که امنیت کشورها را به مخاطره می‌افکند که در این میان باید خطرات بیوتروریسم را حتی از تروریسم و سلاح‌های شیمیایی نیز جدی‌تر دانست. در بیوتروریسم دشمن دست به اقدامات تخریبگر و ناپیدایی می‌زند که هم پیشگیری از آن بسیار دشوار و هم راهکارهای کشف و مقابله با آن دشوارتر است. بیوتروریسم هم سلامت و هم امنیت جامعه را نشانه می‌رود و از این جهت باید آن را نقض آشکار حقوق بشر و حقوق بین‌الملل توصیف کرد. یکی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی بهداشت و سلامت عمومی مسئله بیوتروریسم بوده که از طریق ایجاد ترس و وحشت، با بهره‌گیری از عوامل زیست‌شناختی مختلف تهدیدات خود را عملی می‌سازد. مهم‌ترین تلاش برای این امر، تهیه طرح پیش‌نویس کنوانسیون ۱۹۳۷م توسط جامعه ملل، تحت عنوان، جلوگیری و مجازات تروریسم می‌باشد که البته این طرح هیچ وقت لازم‌الاجرا نشد. در سال ۱۹۷۲م سازمان ملل، طرح مقابله با تروریسم را مطرح کرد و این موضوع با شروع فعالیت طالبان و اقدامات تروریستی که در سال‌های ۱۹۹۸م و ۱۹۹۹م انجام شد، به‌ویژه انفجار سفارت آمریکا در نیروبی و دارالسلام و حمله به کنسولگری ایران در مزار شریف به صورت گسترده‌تر مورد توجه قرار گرفت. در قطعنامه‌های صادره از سوی شورای امنیت به این سه واقعه اشاره شد؛ اما هنوز هم بعد از گذشت ۲۰ سال جامعه بین‌المللی نتوانسته به توافقی در زمینه تنظیم کنوانسیون جامع برای مقابله با تروریسم برسد. بر اساس کنوانسیون ۱۹۳۷م در خصوص مقابله با تروریسم، مؤلفه‌های اساسی شکل‌گیری یک اقدام تروریستی عبارت‌اند از: (۱) توسل به خشونت (۲) انگیزه‌های سیاسی (۳) قصد ایجاد رعب و وحشت میان غیر نظامیان. بیوتروریسم نیز از این منظر ویژگی خاصی ندارد جز اینکه تنها یک مؤلفه دیگر را نیز در درون خود دارد و آن استفاده از عوامل بیولوژیکی است که شدیداً بیماری‌زا هستند؛ مانند میکروارگانیسم‌ها و یا سموم بیولوژیک که در قالب‌های مختلفی به کار گرفته شده و گاه حتی در حیوانات و یا گیاهان به کار گرفته می‌شود. راهکار مهم و اصلی برای مقابله با بیوتروریسم آگاهی و شناخت شهروندان و به ویژه پرسنل پزشکی و درمانی است. (ساعد و میرزائی، ۱۳۹۰)

کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های مربوط به ممنوعیت کاربرد سلاح‌های بیولوژیک، به گونه‌ای عبارت پردازی شده است که خود دلالت بر عرفی بودن چنین ممنوعیتی دارد؛ معاهدات بین‌المللی که در آن به ممنوعیت سلاح‌های بیولوژیک اشاره شده است؛ شامل: کنوانسیون منع تکمیل، توسعه، تولید و ذخیره‌سازی سلاح‌های باکتریولوژیک و سمی و لزوم انهدام آن‌ها مصوب سال ۱۹۷۲م؛

قطعه‌نامه دسامبر ۱۹۶۶م در مجمع عمومی سازمان ملل؛
پروتکل ژنو ۱۹۲۵م در خصوص ممنوعیت کاربرد سلاح‌های بیولوژیک.

۲-۳- کنوانسیون تسلیحات بیولوژیک ژنو ۱۹۷۲ میلادی

کنوانسیون منع توسعه، تولید و نگهداری سلاح‌های باکتریایی و سموم میکروبی ژنو که به کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیک ژنو ۱۹۷۲م شهرت دارد، نخستین معاهده‌ای است که در سال ۱۹۷۲م به امضا گذاشته شد و در سال ۱۹۷۷م اجرایی شد. لازم به ذکر است به دنبال انعقاد کنوانسیون منع تکمیل و توسعه و تولید و ذخیره سلاح‌های بیولوژیک و سمی و انهدام سلاح‌های مذکور با حضور سران مسکو، واشنگتن و لندن، این کنوانسیون نیز به امضاء دولت وقت ایران رسیده و در نهایت منجر به تصویب قانون کنوانسیون منع تکمیل و توسعه و تولید و ذخیره سلاح‌های بیولوژیک و سمی و انهدام سلاح‌های مذکور مشتمل بر یک ماده و متن کنوانسیون ضمیمه توسط مجلس شورای ملی در ۱۳۵۱/۱۲/۶ و مجلس سنا در ۱۳۵۲/۳/۲۳ گردید. (مجلس شورا، ۱۳۵۲)

این سند دارای یک مقدمه و ۱۵ ماده است. ماده یک این سند بیان می‌کند که کشورهای عضو این کنوانسیون متعهد می‌شوند تحت هیچ شرایطی به توسعه، تولید، ذخیره‌سازی و (یا) تحصیل با هر روش دیگر) عوامل میکروبی یا سموم آن‌ها با هر منشأ و روش تولید و هر نوع و مقداری که توجیهی برای پیشگیری، حفاظت یا سایر اهداف صلح طلبانه نداشته باشد در جنگ‌ها یا اهداف خصمانه اقدام نکنند و از به کاربری سلاح‌ها، تجهیزات و سایر وسایل پرتابه که برای کاربرد چنین عواملی طراحی شده باشند، خودداری کنند. کنوانسیون منع توسعه، تولید و

نگهداری سلاح‌های باکتریایی و سموم میکروبی ژنو که به کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیک ژنو ۱۹۷۲م شهرت دارد، نخستین معاهده‌ای است که در سال ۱۹۷۲ به امضا گذاشته شد و در سال ۱۹۷۷ اجرایی شد. این کنوانسیون، جرم‌انگاری را به‌عنوان یکی از اقدامات ملی مورد توجه قرار داده و در آن دولت‌های عضو از تولید، توسعه و نگهداری عوامل جنگی بیولوژیک منع شده‌اند. در این رابطه بعضی از کشورها به‌خصوص در دهه اخیر، قوانین و مقرراتی را در مجالس خود به تصویب رساندند و در کشور ما نیز در سال ۱۳۷۸ طرحی تحت عنوان «طرح جامع میکروبی کشور» تهیه و به تصویب شورای عالی امنیت ملی رسید.

در واقع اسناد مذکور فقط تعهداتی کلی را برای امضاکنندگان ایجاد کرده است تا این دولت‌ها اقداماتی پیشگیرانه، وضعی و جرم‌انگارانه را برای از بین بردن زمینه هرگونه تولید و به‌کارگیری سلاح‌های بیولوژیکی را در پیش گیرند. نقطه ضعف این اسناد در نداشتن هرگونه ضمانت اجرا می‌باشد. البته این کاستی در مواد آغاز اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی که به تعریف و توصیف جنایات بین‌المللی پرداخته، رفع شده است. در مجموع دیوان کیفری بین‌المللی، صلاحیت رسیدگی به ۴ جنایت مهم تهدیدکننده حقوق بشر و امنیت بین‌المللی یعنی نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت، جنایات جنگی و تجاوز را شناسایی کرده است.

بر اساس ماده ۵۶ ترورهای زیستی می‌تواند در قالب یکی از موارد مذکور در ماده ۶ به جز مورد انتقال اجباری اطفال ارتکاب یابد؛ بنابراین ترور زیستی گاهی می‌تواند از مصادیق نسل‌کشی باشد. همچنین طبق ماده ۷ اساسنامه منظور از جنایات علیه بشریت در این اساسنامه اعمالی است که در چارچوب یک حمله گسترده یا سازمان‌یافته ضد یک جمعیت غیرنظامی و با علم به آن حمله ارتکاب می‌یابد. (اکرمی، ۱۴۰۱)

۱ «منظور از نسل‌کشی در این اساسنامه، هر یک از اعمال مشروح ذیل است که به‌قصد نابود کردن تمام یا قسمتی از یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی از حیث همین عناوین ارتکاب می‌یابد. قتل اعضای یک گروه، ایراد صدمه شدید نسبت به سلامت جسمی یا روحی اعضای یک گروه قرار دادن عمدی یک گروه در معرض وضعیت زندگی نامناسبی که منتهی به زوال قوای جسمی کلی یا جزئی آن‌ها شود، اقداماتی که به‌منظور جلوگیری از تولد و تناسل یک گروه صورت گیرد و انتقال اجباری اطفال یک گروه به گروه دیگر»

ارتباط میان حقوق بشر و حقوق اشخاص مرتبط با بیوتروریسم

این ارتباط را می‌توان از دو بعد قابل بررسی دانست. در بعد اول: تأثیراتی که این حملات بر روی امنیت جامعه، حیات اشخاص و نسل‌های بعد می‌گذارد؛ در بعد دوم: واکنش‌هایی که دولت به این موارد نشان می‌دهد و به عبارتی ارتباط این نوع تروریسم با حقوق اشخاص دخیل در آن است اعم از قربانی حمله و حمله‌کنندگان؛ به بیان دیگر؛ این ارتباط را می‌توان از دو منظر بررسی نمود. حمایت از افراد در برابر بیوتروریسم به مثابه حفظ حقوق بشر افراد.

در ماده ۳ و ۲۲ اعلامیه حقوق بشر، به حق بر حیات و امنیت برای ابناء بشر اشاره شده است. حمله بیوتروریستی ذاتاً یک مسئله امنیت ملی است. به همین دلیل کنترل آن نیز اصولاً وظیفه مسئولان نظامی و امنیتی است. حملات بیوتروریستی ارتباط گسترده‌ای با امنیت زیست‌محیطی دارد و این نیز خود تأثیر مستقیمی بر حیات و زندگی جمعی انسان‌ها می‌گذارد. پس از یک حمله بیوتروریستی اولین چیزی که در جامعه مورد آسیب است همانا بهداشت عمومی بوده که یک نگرانی در سطح کلان دولت است؛ چراکه تهدیدات بیوتروریسمی نظیر ایدز و بیماری‌های همه‌گیر دیگر، نشان‌دهنده نیاز به بهداشت عمومی جهانی است. در این راستا حمایت از حقوق اساسی بشر و قانون اساسی برای هماهنگی مؤثر پزشکی و بهداشت عمومی ضروری است.

در تحلیل مطالب فوق در زمینه نقاط تقابل بیوتروریسم و حقوق بشر می‌توان گفت، تردیدی در شناسایی حق بر امنیت به عنوان یکی از حقوق اساسی بشر وجود ندارد اما این حق نیز باید در چارچوب حقوق بشر ایجاد گردد و نه اینکه به نقض آن بیانجامد؛ لذا دولت‌ها نه تنها باید از نقض حقوق بشر در قلمرو خویش جلوگیری کنند بلکه باید از ایشان در مقابله با این حملات نیز حمایت کنند. اما این حمایت نباید به مغفول واقع شدن نظام‌های حقوق بشری منتج شود. اگرچه کمتر از یک درصد از مرگ و میرهای در جهان به خاطر حملات بیوتروریسمی اتفاق می‌افتد اما این موارد به طور بالقوه سطح وسیعی را در بر می‌گیرند؛ لذا دولت‌ها را مجبور کرده که برای مقابله با آن‌ها راهکارهایی نسبتاً شدیدتر را پیش بگیرند و اینجا دقیقاً همان نقطه‌ای است که نگرانی‌ها را از خروج دولت‌ها از چارچوب حقوق بشر و نقض آن زیاد کرده است. نقض حقوق بشر عده‌ای و محاکمه و بازداشت ایشان به جهت اینکه حقوق برخی دیگر از اشخاص را نقض کرده‌اند موجب دودستگی جامعه می‌شود این تقسیم شهروندان به خودی و دیگری با فلسفه و ذات حقوق بشر سازگار نیست اعمال

هر محدودیتی بر حقوق بشر و آزادی‌های اساسی افراد فقط در صورتی قابل توجیه است که در جهت اعمال حقوق مساوی افراد اتخاذ شده باشد. غالباً هنگام یک حمله بیوتروریستی بهداشت عمومی ملی در یک وضعیت اضطراری قرار می‌گیرد با این حال حتی در این وضعیت نیز، افراد یک حق اساسی به رد درمان پزشکی، آزمایش، بررسی جسمی یا روانی و واکسیناسیون دارند. شرایط بسیار خاصی وجود دارد که تحت آن، قرنطینه می‌تواند به کار گرفته شود اما اجازه چنین اقداماتی تنها تحت شرایط محدود داده شده است که در این شرایط بهداشت عمومی برای توفیق در مقابله بیوتروریسم نیازمند بکارگیری اصول شفافیت، پاسخگویی، دموکراسی و حقوق بشر است. در ارتباط با واکنش به حادثه ۱۱ سپتامبر با عنوان جنگ علیه تروریسم موجب گشت که حقوق بنیادینی از اشخاص نقض گردد یکی از این موارد درج اسامی افراد در لیست‌ها بود که به بستن حساب‌ها و به طور کلی اقداماتی که موجب محرومیت ایشان از برخی حقوق اجتماعی می‌گردد، را به دنبال داشت. اگر قرار باشد که مقابله با تروریسم به معنای تجویز رفتارهای ضد بشری و سلب وصف انسانی از افراد یا ملت‌های متهم به ایجاد یا حمایت تروریسم باشد، در این صورت نقض حقوق قربانیان تروریسم به نقض دیگر حقوق انسان‌ها و ملت‌ها منجر خواهد شد و این خود آغاز چرخه‌ای جدید از نقض استمراری و دامنه‌دار حقوق بشر در فرایندی تلافی جویانه خواهد بود. بیوتروریسم امری حساس و قابل پیشگیری توسط سیاست‌مداران استراتژیست‌های نظامی، دانشمندان و حقوق‌دانان می‌باشد. انجام اقدامات قبل از حمله بیولوژیک به منزله ایجاد سدی محکم در برابر تهدیدات کم احتمال، اما با عواقب گسترده، مؤثرترین راه مقابله با این حملات می‌باشد. بحث حملات بیوتروریستی مقطعی نبوده و آمادگی لازم برای مقابله با حملات بیوتروریستی باید همیشگی و دائمی باشد. در حقیقت مهم‌ترین مسئله در مقابله با بحران‌ها مدیریت سریع و کارآمد می‌باشد. هدایت صحیح و اصولی نهادهای مسئول منجر به کاهش ابعاد فاجعه می‌گردد. در حالی که نداشتن راه‌کارهای مناسب و عدم اجرای صحیح و به موقع سازوکارهای موجود نتایج عکس داشته و در برخی موارد حتی باعث خارج شدن اوضاع از کنترل می‌شود. تمامی کشورها در برابر حملات تروریستی بیولوژیکی (بیوتروریسم) بسیار آسیب‌پذیر هستند؛ بنا به شواهد موجود، تهدید حملات بیولوژیکی در حال جدی شدن است و گروهک‌های نوظهوری که تعهدات اخلاقی ندارند در حال گسترش می‌باشند. از این رو تمرکز

بر شیوه‌های مقابله با تهاجم تروریستی و پنهانی بیولوژیکی اقدامی لازم و به جا است. همان‌گونه که نادیده گرفتن و بی‌اعتنایی به تهدیدهای بیوتروریستی بسیار خطرناک است، بزرگ‌نمایی بیش از حد در این مورد نیز نادرست بوده و باید با این مسئله به طور منطقی برخورد کرد. بیوتروریسم دارای اثرات گسترده و گاه مداوم بر جامعه و اشخاص است که این گستردگی در حوزه‌های مهمی همچون سلامت و امنیت تأثیر می‌گذارد این تأثیرات موجب گشته که حساسیت‌ها برای مقابله با آن و به عبارتی جنگ علیه بیوتروریسم دارای اهمیت گشته و به صورت مستمر و حتی خارج از محدودیت‌های مکانی و زمانی لازم آید اینجاست که احتمال نقض حقوق بشر به جهت ایجاد منطقه آزاد حقوق بشری می‌رود. (عباسی، ۱۴۰۱)

تهدیدات بیوتروریسم (تروریسم بیولوژیکی) فرا روی حقوق بین‌الملل به مثابه نقض

حقوق بشر

در این بخش از پژوهش با توجه به مطالب صدر اشاره به تهدیدات بیوتروریسم (تروریسم بیولوژیکی) فرا روی حقوق بین‌الملل به مثابه نقض حقوق بشر پرداخته می‌شود.

تهدید بیوتروریسم بر حق بهداشت و سلامت عمومی

حق بر سلامتی در پیوند ناگسستنی با حق حیات نسل اول حقوق بشر قرار دارد و از سوی دیگر با حق بهداشت و تأمین اجتماعی گره خورده است. علاوه بر این، حق بر محیط زیست سالم که در نسل سوم حقوق بشر قرار دارد نیز از سرچشمه حق بر سلامتی سیراب می‌شود. به این ترتیب حق بر سلامتی را می‌توان حلقه ارتباط نسل‌های مختلف حقوق بشر قلمداد نمود. (زمانی، ۱۳۸۵: ۳۰)

بنابراین حق بر حیات و حق بر بهداشت و سلامت عمومی از جمله مهمترین و ضروری‌ترین حق‌های بشری است، لذا تهدید حق‌های مذکور از موضوعات مهم نظام حقوق بین‌الملل در خصوص استفاده خصمانه از عوامل بیولوژیک در زمان جنگ و صلح بوده است. چرا که تأثیراتی که این حملات بیولوژیکی بر روی امنیت جامعه، حیات اشخاص و نسل‌های بعد می‌گذارد؛ جبران‌ناپذیر و فراگیر می‌باشد. لازم به ذکر است، حق برخورداری از بهداشت و سلامت عمومی یکی از حق‌های بنیادین بشری در نظام بین‌المللی حقوق بشر است که در اسنادی نظیر منشور

ملل متحد (بندب ماده ۵۵) اعلامیه جهانی حقوق بشر بند ۱ ماده (۲۵) میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ماده (۱۲) میثاق حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون بین‌المللی رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی بند ۴ ماده (۵) کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنانه ماده (۱۱) کنوانسیون حقوق کودک ماده (۲۴) کنوانسیون حقوق معلولان ماده (۲۵) و همچنین در برخی دیگر از اسناد منطقه‌ای نیز به حق برخورداری از بهداشت و سلامت عمومی تأکید شده است. بهداشت و سلامت جزئی از حقوق اساسی بوده و حق تمام انبای بشر است که از سلامت جسمی و روانی برخوردار باشند. (عباسی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲۵)

تهدید بیوتروریسم بر صلح و امنیت بین‌المللی

حمله بیولوژیکی علاوه بر تهدید حیات و بهداشت و سلامت انسانها، باعث ایجاد هراس هرج و مرج و اختلال در نظم عمومی در یک جامعه می‌گردد و سبب کاهش ضریب امنیتی جامعه می‌شود. البته شیوع بیماری غیر طبیعی ناشی از استفاده از سلاح‌های بیولوژیکی باعث ورود موضوعی شورای امنیت شده است. شورای امنیت سازمان ملل متحد حوزه سلامت ابتدا موضوع ویروس ایدز که تحت عنوان قطعنامه ۱۸۰۳ با عنوان ایدز و عملیات بین‌المللی در حفظ صلح در سال ۲۰۰۰ صادر کرد و نخستین بار بود که شورای امنیت شیوع یک ویروس را به منزله تهدید علیه صلح و امنیت تلقی کرد. البته شورای امنیت در ۱۸ سپتامبر ۲۰۱۴ بعد از نشستی که از سوی دبیر کل ملل متحد از آن به عنوان نشست تاریخی یاد شد، شورای امنیت با اتفاق آراء قطعنامه ۲۱۷۷ را تصویب و در این قطعنامه شیوع سریع و بی سابقه ویروس ابولا را تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی اعلام نمود. (Enemark, 2017: 137)

منع استفاده تسلیحات بیولوژیکی و سمی

کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیکی و سمی هر گونه استفاده سوء از زیست‌شناسی را ممنوع اعلام کرده است و بر اساس آن تمامی دولت‌ها عضو متعهد می‌گردند که تحت هیچ شرایطی است به تولید با نگهداری عوامل میکروبی با سایر عوامل بیولوژیک با سمومی که منشاء تولید آنها بیولوژیک می‌باشد و از نظر نوع و کمیت دارای توجیهی نظیر پیشگیری حفاظت و یا دیگر

مقاصد صلح آمیز است، تولید نماید. علاوه بر این با تصویب کنوانسیون اخیر، اول اینکه توسعه تولید و ذخیره عوامل میکروبی و بیولوژیک نیز مانند استفاده از آن ممنوع شده دوم اینکه عوامل بیولوژیک نیز در کنار عوامل میکروبی در بند (۱) ماده (۱) برای پوشش هر نوع عامل بیولوژیک و میکروارگانیستی ذکر شد و سوم اینکه محدودیت مذکور ناظر به زمان جنگ نبوده و عام است و تمامی زمانها را در بر خواهد گرفت. بر این اساس تمامی ایراداتی که در پروتکل سابق وجود داشت بدین نحو رفع شد. با این حال مسئله مهم پس از تصویب این کنوانسیون موادی بودند که کارآیی دوگانه برای آنها وجود خواهد داشت. همچنین مطابق بند (۲) قطعنامه (۱۵۴۰) تمامی کشورها باید قوانین مقتضی موثر را برای ممنوعیت اعمال غیر دولتی برای تولید تحصیل دارا شدن، توسعه انتقال منتقل کردن با استفاده سلاح‌های فوق تصویب نماید. چون قطعنامه فوق بر اساس فصل هفتم منشور تدوین شده برای تمامی کشورها الزام آور است. بنابراین تمامی دول عضو و غیر عضو ملزم هستند. موارد مذکور در قطعنامه را رعایت کرده و اقدامات و قوانین مقتضی را وضع کنند. (یکرنگی و واحدی، ۱۳۹۸: ۱۶۹)

استفاده از ویروس‌ها و تغییرات بیولوژیک موضوع ماده (۱) که برای کشتار جمعی استفاده شده و موجب رنج غیر ضروری در افراد هدف می‌شوند، زیر مجموعه‌ی سلاح‌های میکروبی هستند. قدرت تخریبی و حمله‌ی میکروبی این نوع جنگ‌افزارها چندین برابر سایر سلاح‌های ممنوع است؛ یک محله میکروبی که در آن به اندازه سی کیلو گرم از پودر باکتری سیاه زخم استفاده شده می‌تواند هزاران کشته برجای بگذارد، در حالی که یک حمله اتمی با قدرت بیست تن فقط چهل هزار کشته برجای می‌گذارد. (میر محمد صادقی، ۱۳۹۲: ۵۱)

نکته قابل توجه کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیک و سمی این است که این کنوانسیون که تولید، دستیابی، انتقال و ذخیره تسلیحات بیولوژیک و سمی را ممنوع می‌کند، ذاتاً یک تسلیحات شیمیایی ندارد. در نتیجه این کنوانسیون آژانس نظارت و بازرسی و یک نهاد دائمی که دولت‌ها به توانند در رابطه با مواد مشکوک عدم پابندی با آن گفت و گو کنند، ندارند. لازم به ذکر است، در مقابل تداخل کنوانسیون بیولوژیک (فاقد رژیم راستی آزمایی) کنوانسیون شیمیایی دارای رژیم راستی آزمایی ۲ نوع رویکرد وجود دارد کشورهایی خواستار بازرسی از آزمایشگاه‌ها و تأسیسات بیولوژیک نیستند مثل آمریکا که خواهان بازرسی نیستند اما تعدادی از کشورهای دیگر هستند که خواستار بازرسی و حل

و فصل و جلوگیری از تولید مواد شیمیایی به روش بیولوژیک یا برعکس هستند. بر این اساس آن دسته از کشورهایی که خواهان بازرسی هستند (مواد بیولوژیک مثل ریسین و ماکس توکسین اما اکثر کشورها چون کنوانسیون بیولوژیک رژیم راستی آزمایی ندارد کشورهایی مثل آمریکا خواستار قرار دادن این موارد در زمره کنوانسیون بیولوژیک می‌باشد. مانند الکل که اگر از طریق تخمیر تولید شود یک روش بیولوژیک است و مشمول اظهار نظر و بازرسی کنوانسیون شیمیایی قرار نمی‌گیرد. به غیر (توکسین ساکسی توکسین و ریسین) در متن کنوانسیون شیمیایی هیچ اشاره ای به موضوع همگرایی نشده است. (میرزایی، ۱۳۹۰: ۱۸)

نتیجه‌گیری

در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش یعنی بیوتروریسم (تروریسم بیولوژیکی) تهدید فرا روی حقوق بین‌الملل نقض کننده حقوق بشر بایستی عنوان نمود که هرگاه یکی از جنایات بین‌المللی که در صلاحیت رسیدگی دیوان کیفری بین‌المللی بوده، حادث گردد و یا در صورتی که جنایات جنگی در جنگ‌های خارجی یا منازعات مسلحانه داخلی ارتکاب یابند، مشمول حکم قوانین بین‌المللی قرار خواهند گرفت.

بنابراین پس از یک حمله بیولوژیک اولین چیزی که در جامعه مورد آسیب است همانا بهداشت و سلامت عمومی بوده، لذا تأثیر مستقیمی بر حیات و زندگی جمعی انسان‌ها دارد و امنیت انسانی و زیست محیطی را تهدید می‌کند که در نتیجه به تهدید صلح و امنیت جهانی منجر می‌شود. علاوه بر سازمان بهداشت جهانی که وظیفه کارکردی آن مبارزه با بیماری‌ها مسری شایع و ارتقاء سلامت عمومی مردم جهان است، تحولات اخیر نشان می‌دهد مسائل مربوط به حق بر سلامت و بهداشت عمومی نزد موسسات تخصصی سازمان ملل نیز مورد عنایت واقع شده است.

بدیهی است که ترورهای موردی شخصیت‌های سیاسی، اجتماعی و بین‌المللی از طریق عوامل بیوتروریستی با انگیزه‌های مختلف که در این پژوهش به تفصیل بدان اشاره شد از شمول مقررات اساسنامه دیوان خارج خواهند بود. همچنین مبنای اصلی و ستون فقرات جرم‌انگاری بیوتروریسم در اسناد بین‌المللی، حق بر امنیت به‌عنوان یکی از حقوق اساسی بشر و وظایف

دولت‌ها در حمایت و حفاظت از حیات انسان‌ها، بقای نسل بشری، سلامت و بهداشت جهانی و عمومی در نظر گرفته شده است. بنابراین با توجه به آنچه که در خصوص جرم‌انگاری بین‌المللی بیوتروریسم مطرح گردید، این جرم در ابعاد سیاسی و اجتماعی، به‌ویژه با توجه به روند فزاینده ارتکاب این جرائم، بایستی در حوزه‌های آب، هوا، خاک، پوشش گیاهی و حیات-وحش و همچنین عوامل بیوتروریستی و سوءنیت خاص و شیوه‌های عمل مرتکبان در استفاده از این عوامل و ترورهای بیولوژیکی مورد توجه اندیشمندان و سیاست‌گذاران عرصه بین‌المللی و همچنین در سیاست جنایی و قوانین کیفری کشورها قرار گرفته و در کنار این موضوع، اطلاع‌رسانی عمومی مناسب و هشدار به جامعه جهانی به‌ویژه مقامات و شخصیت‌هایی که در معرض بزه‌دیدگی بیوتروریسم هستند، صورت پذیرد.

فهرست منابع

- امیری، نجات؛ نمامیان، پیمان (۱۴۰۱). ابزارهای مقابله جمهوری اسلامی ایران با موارد بین‌المللی نقض حقوق بشر، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۱(۱)، ۷۱-۹۴.
- اکرمی، ریحانه. «بیوتروریسم - سسم نیازمند قانون‌گذاری فوری و افتراقی»، سایت همشهری، شماره ۳۳۷، (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۴/۲۲).
- امینی‌فر، امیر و سعید قدیمی (۱۳۸۱)، «رفع آلودگی عوامل شیمیایی و بیولوژیک»، تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- بابائی، غلامرضا (۱۳۷۳)، «فرهنگ علوم سیاسی»، تهران: وزارت امور خارجه.
- باقرزاده، محمدرضا (۱۴۰۱). مقابله با جاسوسی سایبری؛ رویکردی آینده پژوهانه در پیشگیری از جرایم تروریستی با نگاهی به اسناد حقوق بشری، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۱ (۴)، ۵۱-۷۳.
- بهشتی، فاطمه؛ شرفی، گیتی (۱۳۹۲)، بیوتروریسم یا تروریسم بیولوژیک، مرکز پژوهش‌های غلات گروه تحقیقاتی و آزمایشگاه میکروبیولوژی، ۸-۱۰.
- بیگدلی، علی (۱۳۷۱)، «ترورهای ایران»، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- پورحیدری، غلامرضا و همکاران (۱۳۹۲)، «آمادگی برای مقابله با حوادث و مخاطرات طبیعی و انسان ساخت: اقدامات قبل، حین و بعداز آن»، تهران: مرکز تحقیقات آسیب‌های شیمیایی دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله.
- خسروی، بهرام (۱۳۸۸). جنگ‌افزارهای بیولوژیک، ابن‌سینا، ۱۲(۴)، ۳۴.
- زمانی، سید قاسم (۱۳۸۵). شبیه سازی درمانی و حق بر سلامتی در قلمرو حقوق، پژوهش حقوق و سیاست، ۱۹، ۳۰.
- ساعده، نادر و میرزائی، احمد (۱۳۹۰) «درآمدی بر تروریسم نامتعارف و مقابله با آن»، تهران: مجمع جهانی صلح اسلامی.
- ساعده، نادر (۱۳۸۷)، «اجرای ملی حقوق بین‌الملل و نقش دادگاه ایرانی در: حقوق بین‌الملل معاصر: نظریه‌ها و رویه‌ها»، چاپ اول، تهران: انتشارات خرسندی.
- ساعده، نادر (۱۳۸۹)، «ارزیابی و نقد مبانی جرم‌انگاری گسترش سلاح‌های کشتار جمعی در: حقوق خلع سلاح و حاکمیت دولت‌ها»، چاپ اول، تهران: انتشارات خرسندی.
- ستایش پور، محمد؛ هاشمی، رضوانه السادات (۱۴۰۱). شهادت دکتر محسن فخری زاده از منظر نظام بین‌المللی حقوق بشر: حق حیات، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۱(۴)، ۷-۲۳.

- سلطانی نژاد، کامبیز (۱۳۹۳). مسمومیت با ریسین از دیدگاه سم‌شناسی قانونی، پزشکی قانونی، ۲۰ (۳)، ۱۳۳.
- عباسی، محمود و همکاران (۱۳۹۴). الزامات حقوقی اسناد بین‌المللی در قبال بهداشت و سلامت عمومی و چالش‌های فراروی آن، سازمان نظام پزشکی، ۳۳ (۲)، ۱۲۵.
- عبداله خانی، علی (۱۳۸۶). «تروریسم شناسی»، تهران: ابرار معاصر.
- قزوینی، کیارش و دیگران (۱۳۸۲). «آشنایی با بیوتروریسم»، مشهد: به نشر آستان قدس رضوی.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۹). «مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران»، چاپ بیست و هفتم، تهران: سهامی انتشار.
- کریمی، محمد و همکاران (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی حقوق بشر در آموزه‌های محافظه‌کاری و سنت‌گرایی، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۱ (۲)، ۵۳.
- گروه کارشناسان (۱۳۹۰). «تروریسم زیستی (بیوتروریسم) انواع، انگیزه‌ها و راه‌های مقابله با آن»، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- مصوبات مجلس شورا (۱۳۵۲)، شماره: ۴۶۲۱.
- مظهری، محمد و سلیمانی نژاد، نسیم (۱۴۰۲). تأثیر تحریم‌ها بر نقض تعهدات حقوق بشری دولت‌ها در دوران بیماری‌های همه‌گیر جهانی، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۲ (۱)، ۳۱-۴۸.
- میر محمد صادقی، حسین (۱۳۹۲). «جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی»، تهران: نشر میزان.
- میرزایی، سید احمد (۱۳۹۰). تجربیات جمهوری اسلامی ایران در زمینه دیپلماسی کنترل تسلیحات بیولوژیک، سیاست دفاعی، ۳، ۱۸.
- میرصانع، سید محمدرضا و همکاران (۱۴۰۱). حقوق بشر در گفت‌وگو با دکترین مهدویت، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۱ (۱)، ۳۶-۳۷.
- نماین، پیمان؛ شکر بیگی، علیرضا (۱۴۰۲). ظرفیت‌سنجی قلمرو اسناد حقوق بشر در قبال جرایم تروریستی، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۲ (۲)، ۸۷-۱۰۸.
- یکرنگی، محمد؛ واحدی، مجتبی (۱۳۹۸). راهبردهای نظام سیاست‌گذاری کیفری ایران و بین‌الملل در مقابله با تهدیدهای امنیتی بیوتروریسم، مطالعات راهبردی، ۸۵، ۱۶۹.
- هوشیار، امیر مسعود (۱۳۵۹). کامبوزیا زندانی خفقان و سانسور، ایران، ۵، ۶.

تروریست حقیقی، «مادورو: چاوز با بیوتروریسم دولت آمریکا کشته شد»: <http://realterrorist.blogfa.com/post-2137.aspx>. (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰)

خبر فارسی، «توطئه موساد برای ترور البرادعی با تزریق سم»: khabarfarsi.com/ext/1044888. (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰).

خبرگزاری ایسنا، «دلایلی لاما از توطئه چین برای کشتن وی خبر داد»: <http://isna.ir/fa/print/91022414071/>. (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰).

خبرگزاری تسنیم (۱۳۹۲)، «توطئه برای ترور بندر بن سلطان»: <http://www.tasnimnews.com/Home/Single/232387>. (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰).

خبرگزاری فارس، «ترور الکساندر ایوانف»: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=/13931021001589>. (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰)

خبرگزاری فارس، «ترور به‌وسیله حمله‌های قلبی و سرطان‌های ساختگی»: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=9005194717>. (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰)

خبرگزاری فارس، «ترور محمود المبحوح توسط عوامل موساد، (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰)»: <http://www.farsnews.com/printable.php?nn=/13910224001465>

عباسی، محمود «بیوتروریسم و حقوق بشر»، سایت وزارت دادگستری، معاونت حقوق بشر و امور بین‌الملل، <http://justice.ir/>. (آخرین بازدید ۱۴۰۱/۰۹/۱۰).

Alibek, Ken and S. Handelman (1999) Biohazard: The Chilling True Story of the Largest Covert Biological Weapons Program in the World - Told from Inside by the Man Who Ran it.

Associated Press. (December 10, 2013), "Texas woman admits to sending ricin-laced letters to Obama, Bloomberg"

Birstein, Vadim (2004), The Perversion Of Knowledge: The True Story of Soviet Science. Westview Press ISBN 0-8133-4280-5.pp:202-205.

- Carus, Seth (August 1998), WORKING PAPER Bioterrorism and Biocrimes The Illicit Use of Biological Agents Since 1900. Center for Counterproliferation Research National Defense University Washington, D.C . pp: 184-185.
- Carus, W. Seth (2002) Bioterrorism and Biocrimes: The Illicit Use of Biological Agents Since 1900. Fredonia Books, ISBN 978-1-4101-0023-8 (Center for Counterproliferation Research and National Defense University).p:81.
- CNN. (April 16, 2013), "Envelope tests positive for ricin at Washington mail facility".
- Enemark, Christian, (2017), Ebola, Disease-Control, and the Security Council: From Securitization to Securing Circulation, Journal of Global Security Studies, 2(2).
- Hancock, David (February 5, 2004). "Ricin Letters Still a Mystery". CBS News.
- Lederberg, Joshua; Cohen, William (1999). Biological Weapons: Limiting the Threat. MIT Press. ISBN 978-0-262-62128-1.p:299.
- Martin, James (February 29, 2008) Terrorism Research Project. "Chronology of Incidents Involving Ricin". Center for Nonproliferation Studies (CNS). Monterey Institute of International Studies.
- Mitrokhin, Vasili and Christopher Andrew (2000) The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB. Basic Books. ISBN 978-0-465-00312-9. pp: 334-677.
- Mitrokhin, Vasili and Christopher Andrew, (2005) The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World, Basic Books hardcover, ISBN 0-465-00311-7
- Sixsmith, Martin (20 November 2006). "Different name, same tactics: How the FSB inherited the KGB's legacy". The Guardian.
- The BBC News (April 1, 2007), Reburial for Georgia ex-president. Retrieved on.
- The Guardian (November 2, 2011), "Georgia men arrested over alleged US ricin plot".